

Εκατό χρόνια από τη θλιβερή - μαύρη επέτειο της θηριωδίας των Νεοτούρκων. Μαρτυρίες και σπάνια περιστατικά.

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#) / [Θεολογία και Ζωή](#)

Βουλή των Ελλήνων, με αδικαιολόγητη καθυστέρηση πολλών δεκαετιών, έπραξε το αυτονόητο -εθνικό έναντι της Ιστορίας μας, αλλά και ηθικό έναντι της ανθρωπότητας- καθήκον της: Αναγνώρισε το 1994, και μάλιστα ομοφώνως, ως Γενοκτονία τις προμελετημένες και συστηματικές διώξεις και σφαγές που υπέστησαν οι Έλληνες του Πόντου κατά την περίοδο 1913-1923, ορίζοντας τη **19η Μαΐου ως Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου.**

Την απόφαση αυτή το Ελληνικό Κοινοβούλιο συμπλήρωσε με νέο νόμο του 1998, διά του οποίου αναγνώρισε τον προφανή γενοκτονικό χαρακτήρα των διώξεων και σφαγών που υπέστησαν παράλληλα με τους Ελληνες του Πόντου και οι Ελληνες της Ιωνίας, των οποίων η αναγνώριση, δυστυχώς, δεν συνέβη το 1994, ως έδει.

Η 19η Μαΐου επελέγη ως Ημέρα Μνήμης, διότι κατά την ημέρα αυτή ο Οθωμανός αξιωματικός Μουσταφά Κεμάλ (αργότερα «Ατατούρκ») αποβιβάστηκε στη Σαμψούντα του Πόντου, όπου ηγήθηκε κατόπιν του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος, μεταξύ των σκοπών του οποίου υπήρξε η συνέχιση και ολοκλήρωση της διαδικασίας δημιουργίας -παντί τρόπω- ενός τουρκικού μουσουλμανικού εθνοκράτους• δηλαδή μιας παράλληλης με τη σύγχρονη τουρκική εθνογένεση διαδικασίας, η οποία, ως γνωστόν, οδήγησε στην οριστική εξόντωση του Ελληνισμού του Πόντου και, γενικότερα, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Φέτος συμπληρώνονται 100 χρόνια από τη θλιβερή-μαύρη επέτειο της θηριωδίας των Νεοτούρκων. Ένας αιώνας από την έναρξη της τελικής φάσης της Γενοκτονίας κατά των ελληνορθόδοξων πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Γενικά, η μακρά και περίπλοκη πορεία της σύγχρονης τουρκικής εθνογένεσης -από τα συντρίμια της καταρρέουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας- χαρακτηρίζεται από σειρά γεγονότων και διαδικασιών, μεταξύ των οποίων και η προαποφασισμένη και προγραμματισμένη από τους Νεότουρκους και τους κεμαλιστές εθνοκάθαρση και Γενοκτονία εναντίον των αυτοχθόνων αυτών χριστιανικών πληθυσμών.

Η τελευταία έλαβε την αρχή της το 1913 με τους εκτοπισμούς των Ελλήνων της

Ανατολικής Θράκης και αργότερα της Ιωνίας, συνεχίσθηκε με τους εκτοπισμούς και τις μαζικές σφαγές των Αρμενίων και των Ασσυρίων/Αραμαίων και των Ελλήνων το 1915 και εφεξής, και «ολοκληρώθηκε» με τα γενοκτονικά γεγονότα στον Πόντο και την πυρπόληση της Σμύρνης το 1922.

Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου έχει καταγραφεί στις μνήμες όλων όσοι τη βίωσαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο. Οι μαρτυρίες, άλλοτε γραπτές και άλλοτε διαδιδόμενες από στόμα σε στόμα, από γενιά σε γενιά, φθάνουν έως τις μέρες μας ζωντανές. «Η ίδια η μνήμη γινάμενη παρόν τη φωνή πήρε των δένδρων, των κυμάτων», γράφει στο «Αξιον Εστί» ο μεγάλος ποιητής μας Οδυσσέας Ελύτης. Η ιστορική μνήμη ενός λαού είναι ανεκτίμητος σύμβουλος και οδηγός για να χαράξει την πορεία του προς το μέλλον.

Η αφήγηση της **Βαρβάρας Σαλτσιδου** από το Κόλοου Ερπας, γεννημένη το 1902, που καταγράφηκε τον Μάρτιο του 1966, συγκλονίζει: «Ήμασταν περισσότερες από 100 γυναίκες και είχαμε οκτώ-δέκα παιδιά, ηλικίας από δύο έως επτά χρονών, και αποφασίσαμε να τα πνίξουμε, μην τυχόν και κλάψει κάποιος ή μιλήσει, και όταν οι Τούρκοι θα ήταν κοντά μας, θα ανακάλυπταν την κρυσώνα μας και θα μας συλλάμβαναν. Τότε η καθεμία από εμάς έπαιρνε το παιδί της άλλης και το έπνιγε, σφίγγοντας τον λαιμό του και αφήνοντας το νερό του καταρράκτη να μπει μέσα στο στόμα του. Κάποιο κοριτσάκι 6-7 χρονών, όταν είδε το τι γινότανε, μας παρακάλεσε να μην της βγάλουμε από τον λαιμό κάτι χαϊμαλιά που είχε και μας είπε στα τούρκικα “πενί ποορκενέ τσιτσιλεριμί τσικάρτμαγιν”, δηλαδή, όταν με πνίγετε, να μη βγάλετε από τον λαιμό μου τα χαϊμαλιά...».

Η τουρκική θηριωδία στον μαρτυρικό Πόντο άφησε πίσω της εκατοντάδες χιλιάδες θυμάτων που εξολοθρεύθηκαν με εξαιρετικά άγριες και επώδυνες μεθόδους, χιλιάδες ξεριζωμένων που πήραν τον δρόμο για την Ελλάδα, αφήνοντας πίσω τους έναν λαμπρό ελληνορθόδοξο πολιτισμό τριών χιλιετιών και καμένη γη: 815 ελληνικές κοινότητες εξαφανίστηκαν, 960 σχολεία καταστράφηκαν και 1.134 εκκλησίες λεηλατήθηκαν.

Φωτογραφία από Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.

Το βλέμμα των απογόνων των επιζώντων παραμένει στραμμένο στην Ανατολή. Είναι βλέμμα νοσταλγικό, πολιτισμού, ιστορικής αυτοσυνειδησίας, ταυτότητας, διάσωσης μνημείων - όσων απέμειναν. Πολλές εστίες μέσα στην πατρίδα μας και στο εξωτερικό φυλάττουν την πάτρια παρακαταθήκη. Ο Ποντιακός Ελληνισμός δίνει τη μάχη του, και μάλιστα στα έμπροσθεν. Ετσι ήταν τότε στην πατρίδα και τώρα...

Η τουρκική θηριωδία στον μαρτυρικό Πόντο άφησε πίσω της εκατοντάδες χιλιάδες θυμάτων που εξολοθρεύθηκαν με άγριες μεθόδους

Στις 30 Ιανουαρίου 1923, στη Λωζάνη, υπεγράφη μεταξύ της Ελλάδας και της κεμαλικής Τουρκίας σύμβαση περί ανταλλαγής των ελληνορθοδόξων και μουσουλμανικών πληθυσμών Τουρκίας και Ελλάδας, αντιστοίχως. Βασικά, η σύμβαση περί ανταλλαγής αφορούσε μονάχα 192.000 Έλληνες/Ρωμιούς, αφού η πλειονότητα των επιζώντων είχε ήδη υποχρεωθεί, με εξαιρετικά βίαιο τρόπο από τους Τούρκους εθνικιστές, να εγκαταλείψουν την επαύριον της Μικρασιατικής Καταστροφής την πατρίδα τους. Δεδομένου του γεγονότος ότι οι χριστιανικοί πληθυσμοί της Ανατολής άρχισαν να υφίστανται Γενοκτονία ήδη από το 1913, η τραγική μοίρα όσων επέζησαν στη νέα εθνικιστική Τουρκία ήταν προδιαγεγραμμένη...

Με τη Συνθήκη της Λωζάνης έκλεινε ένας μακρύς ιστορικός κύκλος που όρισε τα σύνορα της σύγχρονης Τουρκίας κατά τη μετεξέλιξή της από Οθωμανική

Αυτοκρατορία σε έθνος-κράτος. Πρόκειται, ουσιαστικά, για την περίοδο ενός μεγάλου μετασχηματισμού, από το 1914, με την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, έως το 1923, οπότε η συνθήκη υπεγράφη.

Τόσο η αναγνώριση όσο και η ενθύμηση της Γενοκτονίας αποτελούν αναμφίβολα οφειλόμενη «ηθική δικαίωση» για τα θύματα, τους επιζώντες και τους απογόνους τους.

Φωτογραφία από Επιτροπή Ποντιακών Μελετών

Μαρτυρίες που συγκλονίζουν

«Άρπαζαν τα παιδιά από τα πόδια και χτυπούσαν τα κεφάλια τους πάνω στα μεγάλα βράχια της ακτής, μέχρι να πεθάνουν»

Οι Τούρκοι, βλέποντας ότι δεν μπορούν να εφαρμόσουν το σχέδιο εξόντωσης των Αρμενίων στον ελληνικό πληθυσμό, εφηύραν σατανικότερο μέσον, με το οποίο και η πολιτική ανάγκη εξυπηρετούνταν και η εξόντωση επιτυγχανόταν. Το μέσο αυτό ήταν η εκτόπιση του Ελληνισμού του Πόντου στο εσωτερικό της Ανατολίας για δήθεν στρατιωτικούς λόγους. Αυτό σήμαινε, στην πραγματικότητα, αφαίρεση ολόκληρης της περιουσίας των Ελλήνων, παράδοση στις ορμές των τσετέδων (ατάκτων) καθ' οδόν και στις διαθέσεις των Τούρκων στο εσωτερικό. Μέσα σε δριμύτατο χειμώνα, οι πληθυσμοί πόλεων και χωριών διατάσσονταν να εγκαταλείψουν εντός ελαχίστων ωρών τις εστίες τους, να ακολουθήσουν - κυριολεκτικά- πορείες θανάτου, να αναχωρήσουν προς τόπο άγνωστο που ορίσθηκε ως τόπος προσωρινής κατοικίας τους και που απείχε πάντοτε ημέρες και εβδομάδες μακριά πίσω από χιονοσκεπή βουνά και άβατες εκτάσεις.

Οσοι δεν μπορούσαν να βαδίσουν ένεκα των κακουχιών, της πείνας της εξάντλησης και του ψύχους εγκαταλείπονταν στους δρόμους. Ελληνες, άνδρες και γυναίκες, παιδιά, έφηβοι, νέοι και γέροι, πετάχτηκαν στις πλαγιές, στα χωράφια, στις ρεματιές, χωρίς ποτέ κανέναν να μπορέσει να θάψει τα κορμιά τους... Θηλάζουσες μητέρες πέθαναν και τα βρέφη βύζαιναν τους στείρους και ψυχρούς μαστούς, έως ότου υποκύψουν ή διαμελισθούν και αυτά από τους τσετέδες. Ελάχιστοι οι εναπομείναντες και ακόμη λιγότεροι εκείνοι που ως σήμερα ζουν, θυμούνται και εξιστορούν στα παιδιά, στα εγγόνια, στα δισέγγονα και στα τρισέγγονά τους όσα έζησαν. Οι μαρτυρίες τους συγκλονίζουν.

«Έχασα το μωρόν απές σον κόσμο»

Εγγονή της 88χρονης γιαγιάς Ευθυμίας Παραστατίδου, κάτοικος Μελανθίου Κιλκίς, που γεννήθηκε στη βόρεια περιοχή της Τραπεζούντας, η οποία έφυγε κυνηγημένη από το σπίτι της μαζί με τον άνδρα της Χαράλαμπο. Σε ηλικία 25 χρόνων, παίρνοντας και τα δύο παιδιά της, τον Αναστάσιο και ένα ακόμη αβάπτιστο παιδί (κοριτσάκι), έφυγαν από τις πατρογονικές εστίες, εκτοπιζόμενοι και χωρίς δυνατότητα επιβίωσης.

«Σην στράταν όπως επαίναμε, μουρτάρ, με τα λώματα τσεριμένα, άρρωστοι, εγροίξα ότι το μωρόν απέθανεν. Ντο θα επήναμε; Εσκαψαν το χιον και εθάψαματο και με τ'όματε γομάτα ασά δάκρε και το μυαλόν σην πατρίδα παίρουμε την ψυν σο

στόμαν και πάμε. Ατό η στράτα τέλος κείχεν». Ολα αυτά γίνονται κατά το έτος 1922. Συνεχίζει η γιαγιά και σκουπίζοντας τα δάκρυά της στα αυλακωτά της μάγουλα λέει: « Ο άντρασημ, ο Χαράλαμον, ασά κακουχίας εκείνος πα επέθανεν. Οι Τουρκάντ εκυνήγανανε μας να σπάσνεμας, σολούχ να παίρουμε κ'εφέκανέ μας. Επόμνα μοναχέσα, αμόν τσατσίν σα γιαζιά. Τίναν να κλαίω; Το παιδίμ; Τον άντραμ; Το σπίτιμ; Τίναν; Αρα ετς εφτάσαμε σε έναν λιμάν, που έτον κι ξέρω. Αραεύω τον Αναστάς, πουδέν κιεν. Εχασα το μωρόν απές σον κόσμον. Αραεύατο με την αδελφήμ την Παρθένα (ατέ επόμενε με) πουθέν κεν. Εφέκαματο ση Θεού τ'ομούτ (ελπίδα). Εφτάσαμε ση Σαλονίκημ με την αδελφήμ. Ο Αναστάς, σα εξ μήνας απάν ευρέθεν, πώς έζησεν από το μωρόν θαύμα εν. Ο Ερυθρόν Σταυρόν ντο εποίκεν κι ξέρω εγκε μας τ'έναν σ'άλλον. Μετά από πέντε μήνας, εστείλανέ μας σο Κιλκίς σατό το χωρίον, αλλάξανέ μας και τα επίθετα. Από Παραστατίδου επήκανε με Παπαδοπούλου επειδή ο πεθερόμ έτονε ποππάς σην πατρίδα. Ατά θυμούμαι...».

(Το απόσπασμα αυτό πάρθηκε από την Άννα Μιχαηλίδου -εν ζωή- με τη βοήθεια του ανιψιού της, Ευθύμη Παπαδόπουλου.)

«Τους έκαψαν μέσα στην εκκλησία»

Η Αθανασία Ιγνατιάδου από χωριό της Κερασούντας αφηγείται στιγμές από τον πρώτο διωγμό, το 1910. Ήταν επτά ετών όταν οι Τούρκοι μπήκαν στο χωριό, σκότωσαν και οδήγησαν τους Έλληνες σε πορείες θανάτου. Από το 1968 μέχρι τον θάνατό της, η Αναστασία Ιγνατιάδου έζησε στην Αυστραλία. Είχε γεννηθεί στις 8 Οκτωβρίου 1893 στο Μπέικ Ντενίς της Κερασούντας.

«Όλα αυτά τα αφήσαμε. Τα χάσαμε. Με πληγώνει ο Πόντος. Δεν μπορώ να ξαναζήσω αυτά που πέρασα»

«Μας μετέφεραν στην αυλή της εκκλησίας. Την ώρα εκείνη έψηνα ψωμί στον φούρνο. Ακολούθησε χαμός. Εχασα τον μικρό μου αδελφό. Δυο μέρες μετά τον βρήκαμε νεκρό στις καλαμιές. Μας πήραν όλους σε μια πορεία θανάτου. Πολλοί, οι γεροντότεροι, δεν άντεξαν. Τον θείο της μητέρας μου, τον παπα-Κυριάκο, τον διέταξαν οι Τούρκοι στρατιώτες να φύγει. Εκείνος λειτουργούσε. Ζήτησε να αποχωρήσει μόλις θα τέλειωνε η εκκλησία. Οι Τούρκοι απείλησαν να κλειδώσουν τις πόρτες και να τους κάψουν ζωντανούς. Τελικά, τους έκαψαν μέσα στην εκκλησία. Τι τα θυμάμαι; Στον Βόλο βγήκαμε με το πλοίο του Ερυθρού Σταυρού. Πήγαμε στη Λάρισα και μετά στη Σκύδρα και μετά στην Καρατζόβα. Ζούσαμε αρχικά σε σκηνές, ζούσαμε με το συσσίτιο και με εποχικές εργασίες. Δούλεψα σαν υπηρέτρια, βοηθός, αγρότισσα - ό,τι μπορείς να φανταστείς. Ο πατέρας μου είχε δυο τσιφλίκια με φουντουκίες. Ολα αυτά τα αφήσαμε. Τα χάσαμε. Δεν θα 'θελα να

γυρίσω πίσω. Με πληγώνει ο Πόντος. Δεν μπορώ να ξαναζήσω αυτά που πέρασα. Στο Νεοχώρι της Αριδαίας μοιραστήκαμε τα λιγοστά σπίτια που άφησαν οι Τούρκοι. Σε αντίθεση με τον δικό μας ξεριζωμό που οι Τούρκοι μάς άφησαν μόνο προσωπικά ρούχα να πάρουμε - ούτε το καντήλι μας δεν μας άφησαν να πάρουμε, μας κλείδωσαν τα σπίτια και μας έδιωξαν. Στην Ελλάδα οι Τούρκοι είχαν την ευκαιρία να πουλήσουν την περιουσία τους. Εκανα έντεκα παιδιά. Ο άντρας μου ήταν αντάρτης. Εγώ με τον διωγμό φυλακίστηκα με τη συννυφάδα και τη θεία μου σε ένα χάνι. Εγώ ήμουν έγκυος. Την παραμονή της απόδρασης από το χάνι γέννησα. Το παιδί πέθανε από το κρύο. Διέφυγα με τις άλλες δύο γυναίκες από το παράθυρο, πέσαμε στη λίμνη που ήταν πίσω από το χάνι. Φούσκωσα γιατί ήμουν λεχώνα. Μας έσωσε μια Αρμένισσα. Ζω την τέταρτη εξορία μου. Συνήθισα πια...».

(Αφήγηση από τον πρώτο διωγμό, το 1910, από την έκδοση «Α' Ποντιακή Εβδομάδα στην Αυστραλία», 18-28 Αυγούστου 1989, της Κεντρικής Ενωσης Ποντίων «Η Ποντιακή Εστία», Pontosnews.)

«Περπατούσαν επί έναν μήνα»

Μαρτυρία από την εγγονή της Κυριακής Δεμερτζίδου (φέρουσα το ίδιο όνομα) και νυν πρεσβυτέρα, σύζυγο π. Γεωργίου Παντελίδη. Η Κυριακή Δεμερτζίδου, του Γεωργίου και της Αναστασίας, γεννήθηκε το 1898 στο χωριό Ολοχλού της Ορντού και πέθανε το 1993 στο χωριό Ποντοηράκλεια Κιλκίς. Είχε έντεκα αδέρφια και στην Ελλάδα γύρισε με τη μικρότερη αδελφή της, τη Κανή (Αννα), που πέθανε από ελονοσία στην Καλαμαριά. Ετσι έμεινε μόνη της.

Πρώτη εξορία: Χριστούγεννα 1918. Τους εξόρισαν στο Ασαρτζούχ, κοντά στο Νίζαρ (Νεοκαισάρεια), και φτάσανε στη Χεμιτεία. Πέθανε η μητέρα της και, όταν την ετοίμαζαν για την ταφή, πέθανε και ο πατέρας της. Ετσι τους έθαψαν μαζί. Μείνανε στη Χεμιτεία τον χειμώνα και τους έκλεβαν ό,τι είχανε εκεί. Ο αδελφός της της είπε να πάρει τα δύο παιδιά του και να πάνε στο χωριό τους και να σπείρουν. Τα παιδιά κάποια στιγμή πέθαναν και πήγε να βρει την αδελφή της σε ένα άλλο χωριό.

Δεύτερη εξορία: Τον Σεπτέμβριο (Σταυρίτα) του 1920 εξόρισαν γυναίκες και παιδιά, ενώ τους άνδρες τούς είχαν εξορίσει τον Αύγουστο του 1920. Περπατούσαν επί έναν μήνα και οι τσανταρμάδες τους χτυπούσαν και τους άφηναν πληγωμένους. Πήγαιναν να πιουν νερό στις πατημασιές των αλόγων για να ξεδιψάσουν και οι τσανταρμάδες δεν τους άφηναν και ανακάτευαν με ξύλο το υπάρχον λιγοστό νερό για να γίνει λάσπη. Φτάσανε στο Χαρπούτ (είχε πολλά καρπούζια, γι' αυτό το λέγανε έτσι).

Πολλά παιδιά και γυναίκες τα έπαιρναν οι Τούρκοι. Μετά πήγανε στο Μετέμ και στην Ουσμανία. Σε ένα βράδυ, εκεί που ήταν μαζεμένοι, πέθαναν 60 άνθρωποι και δεν μπορούσαν να τους θάψουν. Εκεί δούλευαν, και το φθινόπωρο ένας Τούρκος που τους αγαπούσε πολύ, το όνομά του ήταν Μουσάτας, τους είπε ότι θα πάνε στην Ελλάδα, γιατί τους το ζητά ο πατέρας τους, ο Βενιζέλος. Τους είπε ότι ο Κεμάλ και ο Βενιζέλος συμφώνησαν για την ανταλλαγή. Μαζεύτηκαν στην Ουσμανία 12.000 πρόσφυγες και ξεκίνησαν για το Τιαρπεκίρ, μετά προς το Ερζερούμ, πάντα με τα πόδια, και ύστερα από δύο ημέρες με το τρένο φτάσανε στο Χαλέπι, όπου έζησαν 12 μήνες. Εκεί μείνανε σε μαγαράδες και τους βοηθούσε η Αμερική με φαγητά, ρούχα και λεφτά. Μετά πήγαν στο Πυρότ (ίσως εννοεί τη Βυρηττό, θάλασσας άκρα όπου εζήνανε οι μαύροι), μείνανε εκεί τέσσερις μήνες σε σκηνές και μετά ήρθανε στην Ελλάδα με το πλοίο.

Μετά από εκεί, ψάχνοντας έφτασε στο χωριό Πλατανιά Κιλκίς και παντρεύτηκε τον Γεώργιο Δερμετζίδη του Ιωάννη από την Ποντοηράκλεια, όπου αυτός από τον

πρώτο του γάμο είχε δύο κόρες, τη Σοφία και την Ελένη. Απέκτησαν τέσσερα παιδιά τον Χαράλαμπο που πέθανε 12 χρόνων, τον Δημοσθένη και τον Ιωάννη, οι οποίοι πέθαναν την ίδια μέρα, και την Αναστασία. Με τη βοήθεια του Ερυθρού Σταυρού ύστερα από χρόνια βρήκε την ανιψιά της Σοφία με την οικογένειά της που ζούσε στην Αθήνα.

«Μας ανάγκασαν όλους να γδυθούμε»

«Όταν είδαν και αποείδαν οι φευγάτοι στα βουνά πατριώτες μου πως δεν θα έρθουν οι Ρώσοι, κατέβηκαν και παραδόθηκαν στους Τούρκους. Οι τροφές τούς είχαν τελειώσει και τα γυναικόπαιδα δεν άντεχαν πια. Ομως, τι να σας πω; Τι είδαν τα μάτια μου. Ήταν τόσο φοβερό. Μερικούς τους σκότωσαν αμέσως ή τους σφάξανε μπροστά στα μάτια μας. Τους άλλους τους άρχισαν με χοντρά ραβδιά στο ξύλο. Όταν πια τελείωσαν όλα αυτά, μας ανάγκασαν όλους να γδυθούμε, άντρες και γυναίκες, και να βαδίσουμε. Βαδίσουμε έτσι σε αυτά τα χάλια δύο μέρες μέσα στα βουνά. Ο ένας ντρεπόταν τον άλλο και οι κακόμοιρες οι γυναίκες μας προσπαθούσαν να σκεπαστούν με τα κουρέλια και τα τσουβάλια που βρήκαν σε ένα έρημο ελληνικό χωριό. Μας πήγαιναν στο Καράχισαρ. Για να πάμε στο Καράχισαρ, έπρεπε να περάσουμε το βουνό Εΐριπελ, που ήταν χιονισμένο. Κρύος, παγωμένος αέρας τρυπούσε τα γυμνά κορμιά μας. Εκεί ήταν το τέλος. Κάπου 450 ψυχές πάγωσαν στο Εΐριπελ. Το πρώτο χιόνι είχε σκεπάσει όλους. Μάνα μου, μάνα μου. Την κρατούσα ως την τελευταία στιγμή. Και τον Ισαάκ, τον μικρότερο αδελφό μου, τον έσερνα από το χέρι, ώσπου τον άφησα κάτω. Δεν μπορούσε πια να περπατήσει. Νικόλα, μου είπε, κρυώνω, παγώνω. Και έκλεισε το στόμα του. Πάγωσε. Τρεις σωθήκαμε. Εγώ έφυγα και πήγα στο Τζαλ, βρήκα ρούχα και έπεσα μέσα στα βουνά να βρω σωτηρία».

(Γ.Ν. Λαμψίδης, Τοπάλ Οσμάν.)

«Αι δε παρθένοι κόραι και γυναίκες ατιμάζονται»

«600 περίπου γυναικόπαιδα αιχμάλωτοι οδηγούνται εις το μίαν περίπου ώραν απέχον Τουρκικόν χωρίον Τσασχούρ, όπου οι μεν γέροντες και άοπλοι άνδρες κατακρεουργούνται θηριωδέστατα εις την πλατείαν του χωριού, αι δε παρθένοι κόραι και γυναίκες ατιμάζονται. Εκείθεν οδηγούνται εις το Ινοζού, παρά τας όχθας του Αλυος, και κάτωθεν του Καπού-Καγιά και εσωκλείονται εις το χάνι του Κιολέογλου Λεφτέρ, όπου φθάνει ο περιβόητος Σουπέ Ρειζή της Πάφρας Μεμέτ Αλής, προς τον οποίον γυναίκες τινές ετόλμησαν να διατυπώσουν παράπονα διά τας κακουχίας και ατιμώσεις τας οποίας έπαθον εκ μέρους των χωροφυλάκων και του στρατού. Επόμενον ήτο ν' αποπεμφθούν σκαιότατα παρ' αυτού, όποτε οι βιασταί των δυστυχών εκείνων γυναικοπαίδων, ενθαρρυσθέντες περισσότερον, εθεώρησαν επιτετραμμένον πλέον εις αυτούς πάσαν βίαν και παν όργιον, ασυστόλως και δημοσία... Οι μαζικοί εκτοπισμοί και αι αθρόες απελάσεις ήταν το κατεξοχήν εξοντωτικόν μέτρον των τουρκικών αρχών εναντίον των Ελλήνων. Το μαρτύριον των μαζικώς εκτοπιζομένων πληθυσμών εικονίζεται σε επίσημες προξενικές εκθέσεις του 1916-1917. Η εφαρμογή αυτού του μέτρου αποφασίστηκε τον Ιούνιο του 1915 και άρχισε από τη χερσόνησον της Καλλιπόλης και τα παράλια του Ελλήσποντου, για να επεκταθεί στα νησιά της Προποντίδος, σε όλην τη Μικράν Ασίαν και τον Πόντον».

(Παρατίθεται στο: Αντώνιος Γαβριηλίδης, «Σελίδες εκ της μαύρης εθνικής

συμφοράς του Πόντου».)

«Έβαλαν φωτιά καίγοντας ζωντανούς όλους όσους είχαν συλλάβει»

«Το αποκορύφωμα της τουρκικής θηριωδίας σε βάρος των Μετεντζήδων του Μεταλλείου Ταύρου ήταν η επιδρομή ενός εκδικητικού τάγματος (ιντικάμ ταμπουρού) στις αρχές Αυγούστου 1920. Αφού συνέλαβαν τουλάχιστον 40 άνδρες, περνώντας από το Καβουκλού, κατευθύνθηκαν προς το Ανω Οβατζίκ. Οι εκεί πατριώτες θεώρησαν ότι επρόκειτο για ένα από τα συνηθισμένα “πλιάτσικα”. Ομως οι διαθέσεις των τσετών αποδείχθηκαν αγριότερες. Συνέλαβαν τρεις από τους δημογέροντες, τον παπα-Παναγιώτη Τσίβουλο και περίπου 30 άνδρες, ενώ στους συλληφθέντες συμπεριέλαβαν ακόμη δύο άνδρες από το Κάτω Οβατζίκ και τουλάχιστον 14 από το Μπουγά μαντέν. Ολοι όσοι συνελήφθησαν, περίπου 90 τον αριθμό, οδηγήθηκαν από τους τσέτες δεμένοι στη χαράδρα του Τορομάν (Τορομάν μπογάζ), όπου τους έκλεισαν σε ένα μαντρί προβάτων (αγιλί). Οι τσέτες, αφού συγκέντρωσαν ξύλα και κορμούς δένδρων, περιέλουσαν τον στάβλο με πετρέλαιο και έβαλαν φωτιά στις 6 Αυγούστου 1920, καίγοντας ζωντανούς όλους όσους είχαν συλλάβει. Οι τσέτες διαβεβαίωναν τις γυναίκες των θυμάτων, οι οποίες ρωτούσαν με αγωνία για την τύχη των δικών τους, ότι όλοι είχαν σταλεί στη χαράδρα για να κατασκευάσουν γέφυρα. Εκείνες, χωρίς να είναι σε θέση να αντιληφθούν τον εμπαιγμό και αγνοώντας το ολοκαύτωμα των ανθρώπων τους, παρακαλούσαν τους δολοφόνους να τους μεταφέρουν ρούχα και τρόφιμα...».

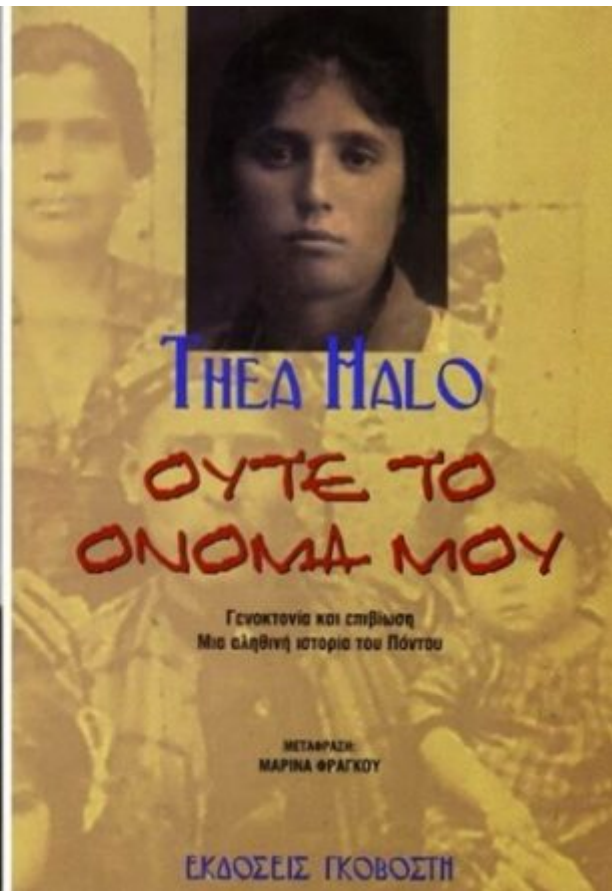
(Κυρ. Στ. Χατζηκυριακίδης, Το Μεταλλείο Ταύρου [Μπουγά Μαντέν] 1826-1924, εκδόσεις Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1999.)

Σάνο Χάλο: Η Γιαγιά όλων των Ποντίων, που πέθανε το 2014 σε ηλικία 105 ετών, υπήρξε ένας ζωντανός θρύλος μαχητικότητας και κουράγιου

«Οι στρατιώτες κρατούσαν μαστίγια και τριγυρνούσαν καβάλα στα άλογα φρουρώντας το πλήθος»

«Συνεχίσαμε να περπατάμε. Οι στρατιώτες κρατούσαν μαστίγια και τριγυρνούσαν καβάλα στα άλογα φρουρώντας το πλήθος. Η Μητέρα σταυροκοπήθηκε και άπλωσε το χέρι της στο χέρι της Γιαγιάς. Ο Πατέρας έκλεισε τα μάτια του και έσφιξε τα δόντια, αλλά συνέχισε να περπατάει όπως όλοι υπόλοιποι... Κάποια στιγμή το μεσημέρι, όταν ο ήλιος είχε ζεστάνει τόσο πολύ τον αέρα που η αναπνοή μας εξατμιζόταν πριν καλά καλά βγει από το στόμα μας και το σκληρό έδαφος έκαιγε τα πόδια μας μέσα από τους κάλους, φτάσαμε στα όρια της πόλης...». (Thea Halo, Ούτε το όνομά μου, εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 2001).

Η Σάνο Χάλο (Sano Halo) (Ευθυμία Βαρυτιμίδου του Χαραλάμπους, σύζυγος Αβραάμ Χάλο)- η Γιαγιά όλων των Ποντίων- που πέθανε το 2014 σε ηλικία 105 ετών, υπήρξε μια εξέχουσα προσωπικότητα, ένας ζωντανός θρύλος μαχητικότητας και κουράγιου, μια γυναίκα με όραμα και πίστη. Η Σάνο Χάλο, με την προσωπική της μαρτυρία, πρόβαλε σε όλο τον κόσμο το μείζον εθνικό ζήτημα της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου και της Μικράς Ασίας και γενικότερα όλων των χριστιανικών λαών της τότε παραπαίουσας Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Ήταν ένα από τα χιλιάδες παιδιά που χάθηκαν κατά τη διάρκεια της Γενοκτονίας των Ελλήνων της Ανατολής κατά τις πορείες θανάτους που οργάνωσαν οι κεμαλικοί κατά τη δεύτερη φάση της Γενοκτονίας. Η οικογένειά της, όπως και ολόκληρη η ελληνική κοινότητα του Αγίου Αντωνίου της Κερασούντας, καθώς και τα γειτονικά χωριά, εκτοπίστηκε στο εσωτερικό της Ανατολίας. Δεκάχρονο κορίτσι βρέθηκε στο Κουρδιστάν και τελικά ολομόναχο στο Χαλέπι της Συρίας, όπου την περιέθαλψε μια οικογένεια Ασσυρίων. Παντρεύτηκε έναν Ασσύριο, με τον οποίο μετανάστευσε μέσω Λιβάνου στην Αμερική το 1925.

Χάρη στις προσπάθειες της κόρης της Θία Χάλο (Thea Halo) κατάφερε να ξετυλίξει το κουβάρι της προσωπικής ιστορίας και να ανακαλύψει το χωριό τους στην περιοχή μεταξύ Κοτυώρων και Φάτσας. Ήταν ένα από τα εκατοντάδες χωριά που οι τσέτες του Τοπάλ Οσμάν ισοπέδωσαν κατόπιν κεντρικών οδηγιών για να χαθούν τα ρωμαίικα ίχνη στην περιοχή του Πόντου.

«Όταν ρώτησαν τη μητέρα μου πώς είναι δυνατό να είχε υποφέρει τόσο πολύ και ακόμα να μην μισεί τους Τούρκους, η απάντησή της ήταν ανεκτίμητη και θα έπρεπε να αποτελεί μάθημα για εμάς. Είπε: “Γιατί πρέπει να σπαταλάω τη ζωή μου μισώντας όταν υπάρχει ακόμα τόση πολλή ομορφιά στον κόσμο;”», έγραψε η κόρη της. Η Γιαγιά όλων των Ποντίων, Σάνο Χάλο είχε δηλώσει ότι μία από τις ευτυχέστερες στιγμές της ήταν όταν απέκτησε το 2009 ελληνική ταυτότητα και ελληνικό διαβατήριο.

Πηγή: ethnos.gr